

Forsärlans fortsatta expansion i Västmanland

Text: Gunnar Lignell

Det är nu snart femtio år sedan första fyndet av forsärsla i Västmanland skedde. Den 4 maj 1968 observerades den första fågeln på en numera klassisk lokal, nämligen Semla i Fagersta. Det kom att dröja ytterligare tio år innan den första häckningen i Västmanland kunde konstateras, då en ungfågel sågs i Järleån i närheten av Ervalla (Nora kommun) den 31 maj 1978.

Sedan dess har arten expanderat stadigt i Västmanland och i den här artikeln följer jag upp den utveckling som tidigare redovisats i FiV 2/2006, med perioden 2006-2015.

Antalet rapporter om forsärsla

Att antalet rapporter om en viss art ökar är till viss del ett ganska trubbigt instrument för att bedöma en ökning. Många rapporter avser samma fågel/fåglar och avspeglar också i hög grad rapporteringsviljan bland oss fågelskådare. Trots dessa invändningar ger dock antalet rapporter en klar indikation på forsärlans ökning.

Fram till och med 1979 understiger antalet rapporter 20 och under 1980-talet

noteras 36 rapporter. Under 1990-talet stiger antalet rapporter brant och ligger i snitt på 35 rapporter årligen, med ett stort undantag, år 1991, då endast tre rapporter finns.

2000-talets första decennium ger ett snitt på 160 rapporter per år och med tre år med fler än 200 rapporter. Från 2010 ökar antalet rapporter starkt och når drygt 400 år 2015, och ett snitt på drygt 250 rapporter per år. Utvecklingen av antalet rapporter mellan 1968-2015 framgår av tabellen.

FOTO: ALF JOHANSSON

Antal rapporter om forsärsla i Västmanland åren 1968-2015

År	Ant. rapporter	År	Ant. rapporter	År	Ant. rapporter
1968	1	1984	4	2000	50
1969	2	1985	3	2001	92
1970	0	1986	2	2002	195
1971	2	1987	2	2003	127
1972	1	1988	4	2004	162
1973	0	1989	4	2005	201
1974	0	1990	15	2006	142
1975	3	1991	29	2007	195
1976	1	1992	3	2008	213
1977	2	1993	28	2009	225
1978	6	1994	26	2010	184
1979	0	1995	50	2011	153
1980	2	1996	35	2012	207
1981	1	1997	51	2013	190
1982	0	1998	30	2014	365
1983	1	1999	51	2015	429

Rapporter per kommun åren 2006-2015

Under åren 2006-2015 finns försärla rapporterad från alla kommuner i Västmanland.

Tyngdpunkten i antalet rapporter ligger i de fyra västligaste kommunerna Nora, Lindesberg, Hällefors och Ljusnarsberg. Dessa

fyra kommuner svarar för 46 procent av alla rapporter. Bryter vi ut de två kommunerna som har flest rapporter, Nora och Lindesberg, svarar de för 36 procent av alla rapporter åren 2006-2015. Hur rapporterna fördelar sig per kommun framgår i tabellen nedan.

Antalet rapporter om försärla i Västmanland åren 2006-2015 fördelat per kommun

Kommun	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Arboga	1	8	2	7	8	4	7	12	4	15
Fagersta	8	16	27	32	23	10	24	15	14	33
Hallstahammar	4	2	11	17	10	8	4	4	13	43
Hällefors	12	7	11	6	19	10	20	14	46	40
Kungsör	1	0	2	0	2	2	1	1	3	1
Köping	10	21	12	14	10	17	12	12	32	25
Lindesberg	37	28	26	38	17	28	47	50	94	67
Ljusnarsberg	1	1	3	4	5	3	7	2	6	3
Ludvika	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Nora	32	41	46	31	23	26	26	30	69	80
Norberg	3	5	7	4	5	3	5	7	4	8
Sala	5	20	14	6	7	4	1	4	8	11
Skinnskatteberg	8	13	9	13	15	10	16	18	22	17
Surahammar	8	13	18	21	14	9	9	5	14	25
Västerås	11	18	24	31	25	17	25	16	36	58
Örebro	0	2	1	0	1	2	3	0	0	3
TOTALT	142	195	213	225	184	153	207	190	365	429

Häckningar eller troliga häckningar av försärla i Västmanland

Första häckfyndet av försärla i Västmanland gjordes som tidigare sagts år 1978 i Järleån. Fram till och med 1999 noterades ytterligare 38 häckningar eller troliga häckningar i landskapet. Sedan år 2000 har antalet stadigt ökat och legat i snitt på runt 60 häckningar per år. Men under perioden 2010-2015 fortsätter antalet häckningar att stiga och uppskattas i snitt till drygt 70 per år. Fyra av åren under 2000-talet har gett omkring 90 häckningar per år med toppåret 2008 som gav hela 93 häckningar.

När jag sammanfattade utvecklingen till och med år 2005 kunde jag konstatera att häckfynd saknades för två kommuner i Västman-

land, nämligen Ljusnarsberg och Sala. Redan år 2006 noteras de första häckfynden i Sala med häckningar vid Sala gruva och Hörnsjöfors. Sedan dess har närmare 40 häckningar eller troliga häckningar noterats i Sala.

När det gäller Ljusnarsberg konstaterades de första häckningarna år 2008 i Brattforsen och Hörksälven. Antalet häckningar i Ljusnarsberg har sedan dess legat kring tre per år resten av perioden.

Totalt noteras under perioden 2000-2015, 944 häckningar eller troliga häckningar i landskapet. Endast ett år under perioden, år 2010, har häckningar konstaterats i landskapets alla kommuner, undantaget den lilla flik av Ludvika som ingår i Västmanland men knappast har passande biotoper.

Antalet häckningar/troliga häckningar av forsärla i Västmanland 2000-2009 och 2010-2015 per kommun

Kommun	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Arboga				1	2	1	1	3	1	2
Fagersta	2	2	1	2	4	3	2	5	7	6
Hallstahammar				1	3	1	2	3	7	3
Hällefors	1	2	5	7	5	7	6	6	6	4
Kungsör				1	1	1				
Köping		1	4	3		2	4	11	9	7
Lindesberg	2	4	9	6	9	13	16	20	22	17
Ljusnarsberg									2	5
Nora	4	3	8	8	12	11	14	16	14	12
Norberg					1	2	3	1	2	3
Sala							2	7	7	4
Skinnskatteberg	1	1	2	2	1	3	2	9	5	6
Surahammar					1	3	3	4	4	3
Västerås			1	2	4	5	5	5	6	12
Örebro		1	1					2	1	
TOTALT	10	14	31	33	43	52	60	92	93	84

Precis hälften av häckningarna under 2000-talet sker i de fyra kommunerna Hällefors, Lindesberg, Nora och Ljusnarsberg. Det är en nivå som ligger något över andelen rapporter från samma kommuner.

Andra mer västligt belägna kommuner som Köping och Skinnskatteberg har cirka 70 häckningar vardera under 2000-talet. Fem kommuner, Fagersta, Hällefors, Lindesberg, Nora och Skinnskatteberg har häckningar under alla år på 2000-talet.

Sammanställningarna där häckningar/troliga häckningar har fördelats per kommun bygger på uppgifter från regionala rapportkommittén. När det gäller 2015 är det min egen uppskattning från rapporter i Artportalen. Det skall framhållas att det inte är alldeles lätt att tolka rapporterna i Artportalen, då en del väsentliga data för vissa

observationer saknas. Jag har för 2015 valt att som häckning/trolig häckning klassificera förutom rena bofynd också par i lämplig häckningsbiotop, varnande eller sjungande fåglar, nyss flygga ungfåglar samt hanar eller honor som uppträtt i lämplig häckningsmiljö under häckningssäsongen.

Kommun	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Arboga	4	2	1	4	1	6
Fagersta	5	5	3	4	4	3
Hallstahammar	4	4	3	2	6	5
Hällefors	6	2	8	8	8	9
Kungsör	1					
Köping	3	3	3	4	10	7
Lindesberg	9	11	15	12	16	14
Ljusnarsberg	2	2	3	2	3	3
Nora	13	7	10	7	14	15
Norberg	1	2	2	5	1	5
Sala	5	2	1	3	6	4
Skinnskatteberg	7	4	6	6	8	6
Surahammar	3	3	2	2	3	7
Västerås	8	6	6	4	7	5
Örebro	1	2	1			2
TOTALT	72	55	64	63	87	91

Forsärlans ankomst på våren

Forsärlan är en ganska härdig art och anländer tidigt till häckplatserna. Under perioden 1972 till 2005 finns 42 rapporter om forsärla från mars månad. Den tidigaste noteringen är från

FOTO: ALF JOHANSSON

2002 då en fågel sågs vid Övre Järle i Nora redan den 10 mars. De allra flesta marsfynden återfinns annars i den sista dekaderna av mars. Beroende på hur sträng vintern har varit och hur åarna och övriga lämpliga miljöer för arten ser ut är nog många fåglar på plats redan sista dagarna i mars.

Under åren 2006-2015 finns inte mindre än 273 rapporter från mars månad. Snittet ligger på 27 rapporter per år med några riktiga vågdalar åren 2006 och 2013 samt ett riktigt toppår 2015.

I tabellen nedan listas antalet rapporter under mars månad samt mediandatum för forsärlans ankomst i Västmanland.

År	Antal rapporter	Mediandatum
2006	7	30
2007	19	25
2008	29	24
2009	41	25
2010	30	26
2011	16	25
2012	34	23
2013	3	24
2014	40	27
2015	54	25

Vinterrapporter av forsärla i Västmanland

Under åren 2006-2015 finns sammanlagt sju vinterfynd (december-februari) av forsärla i Västmanland. I södra Sverige och under milda vintrar är vinterfynd av forsärla inte särskilt ovanliga. Fågeln är rätt härdig, men stark kyla som denna vinter periodvis har bjudit på påverkar de övervintrande fåglarna negativt.

Fyra av vinterfynden under åren 2006-2015 är från samma område, Hagabergs reningsdammar eller Frövifors i Lindesbergs kommun. När detta skrivs den sista veckan i januari 2016 finns inga fynd av forsärla rapporterade under januari för Västmanland.

Summering

Forsärlan fortsätter att öka i Västmanland. Den finns nu registrerad som häckfågel i landskapets alla kommuner. Spridningen fortsätter från de västligaste delarna av landskapet på bred front österut. Häckfynd noteras från Sala från 2006 och från Ljusnarberg från 2008.

Antalet häckande par har av rapporteringen på Artportalen de senaste två åren rört sig kring 90 olika par. Det är lite mer än hälften av den uppskattning som görs i boken "Fågellarna i Sverige-antal och förekomst". Vad som är rätt och fel är naturligtvis omöjligt att säga. Troligen finns fler par av forsärla att upptäcka inte minst i kommunen Ljusnarberg, men vattendragen är många och många gånger också svårtillgängliga och svårinventerade. Men jag är säker på att mer riktade inventeringsinsatser runt om i Västmanland kommer att ge oss ändå fler noterade häckningar. ■

Tryckta källor:

Lignell, Gunnar (2006): *Forsärlan-sen invandrare till Västmanland. Fiv 2/2006 sid 36-50.*

Ottosson, U. Ottvall, R, m ft: *Fågellarna i Sverige-antal och förekomst. SOF, Halmstad 2012.*

Fåglar i Västmanland, rapportnumren för åren 2006-2014.